

Arno Gruen

Hogyan szeressük a gyerekeket?

Janusz Korczak, a csodálatos lengyel gyermekorvos, aki elkísérte árva gyerekeit a treblinkai koncentrációs tábora, s ott velük együtt meghalt, A gyermek joga a megbecsüléshez c. könyvében beszámol egy fiúról, aki ezt mondta neki, amikor elhagyta az „Árvák házát”: „Ha ez a ház nem lenne, nem tudnám, hogy léteznek a világon becsületes emberek, akik nem lopnak. Nem tudnám, hogy az igazságot ki lehet mondani, hogy vannak a világon igazságos törvények is.” Ez a fiú önmagában hordozta a jót, s egy új életmód révén képes volt választani a jó és a rossz között, s a jót választotta.

Viszont: A rossz emberek nem azért rosszak, mert semmi mást nem ismernek, hanem azért, mert ellene vannak a jónak, és szeretnék azt elpusztítani, mivel csak akkor képesek egyenes gerinccel járónak megélni magukat, ha megaláznak másokat, lehordják, megbüntetik őket, fájdalmat okoznak nekik. Az ilyen embereknek kínozniuk kell másokat ahhoz, hogy meggyőzzék önmagukat arról, hogy nem gyengék; vagyis azért járnak el így, hogy távol tartsák maguktól saját gyengeségüket. *Aleksandar Tisma*, a nem rég elhunyt jugoszláv író Az istentelenség iskolája c. könyvében így írja le ezt a folyamatot: Dulics, a mai Balkán titkosrendőrségének egyik tagja, „éppen azért gyűlölte a gyengeséget, mivel önmagában is érezte azt”, de szüksége volt arra, hogy azt higgye: legyőzte. *Jacob Wassermann* A Mauritius ügy c. művéhez írt kommentárjában (1982) *Henry Miller* ezt írta: „Akitől megtagadják a szeretet-höz való jogát, megnyomorodik, és azt éli át, hogy lényének gyökerében keresztülhúzták.”

Ez a szeretetre való jogigény, s ennek gyermekkori elégtelen kielégítése kényszeríti bele az embereket az engedelmességbe. Ha a szülők és gyermekek közti viszony jellege annak a hatalmi harcnak felel meg, amely meg akarja akadályozni, hogy a gyermek állítólagosan „éretlen” akarata érvényre jusson, akkor ez elrendőzi, hogy nem a gyermek „civiliz-

zálásáról” van szó, hanem az uralom rögzítéséről. A gyermek effajta szocializációjának kell aztán gondoskodnia arról, hogy a hatalmasokkal szembeni engedelmesség motivációja mélyen belegyökerezzen az emberi lélekbe. A gyermek ugyanis nem képes a szüleihez fűződő kapcsolat nélkül élni. Ha ezt elutasítják, akkor megkísérli majd, hogy megfeleljen elvárásaiknak. Ez a folyamat olyan engedelmességhez vezet, amelynek az a rendeltetése, hogy elhallgattassa a gyermek saját szükségleteit, vágyait és érzelmeit. Ez terrort eredményez a gyermekben, mivel az őt gondozó felnőttek elutasítják *saját valóságát*. Így aztán a gyermek kénytelen ellenséggé tenni saját valóságát, hogy megfeleljen a szülői elvárásoknak, kénytelen idegennek és taszítóknak megélni saját valóságát.

Franz Kafka ezt írta egyik levelében a nővérének: „...a tulajdonképpen szülői érzés nem ismer határokat... Ha az apa (és hasonlóképpen az anya) »nevel«, akkor például olyan dolgokat talál a gyermekben, amelyeket korábban már gyűlölt önmagában, de legyőzni nem volt képes, és amelyeknek a legyőzésében most reménykedik, hiszen úgy tűnik, a gyenge gyermek jobban a hatalmában van, mint önmaga, és ezért a düh-től elvakultan belegázol az alakulóban lévő emberbe, anélkül hogy kívánná annak fejlődését; vagy például megrettenve ismeri fel, hogy a gyermekből hiányzik valami olyan dolog, amit ő saját kitüntetésének tekint, s aminek ezért nem szabad hiányoznia a családból, tehát elkezd azt beleverni a gyermekbe, ami sikerül is neki, egyúttal azonban kudarcot is vall, mert közben szétveri a gyermeket...”

Ha saját valóságunkat el kell utasítanunk ahhoz, hogy fenntartsuk szüleinkhez fűződő kapcsolatunkat, akkor ez oda vezet, hogy elidegenedünk önmagunktól. A szülők részéről megnyilvánuló megaláztatást, szeretetlenséget és hiányzó beleélési képességet nem szabad észrevennünk, mivel az veszélyeztetné a szülők önértékét. Így dobják el a gyermekek

saját emberiségüket. A gyűlölet ettől kezdve az ellenségre irányul, nevezetesen az embertársiasságra és az emberséges mivoltára.

Egy órával azután, hogy Ádám ministránsként részt vett a szentmisén, a tizenhat éves fiú – saját szavai szerint – megölt egy gyenge embert. Miután előbb megkínózta és meggyötörte a részeg áldozatot, haverjával együtt egy törött villával megölte, úgy, hogy a villát az agyába szúrták. Ádám azt mondta: „Nem éreztem könyörületet... Arról volt szó, hogy kemény fiú (hős!) legyek.”

A tettes nagyanyja meséli: „Ádámnak senkije sem volt. Szülei csavargók voltak... Nem volt szívük a fiú számára. Egyszer az ajtót verte, és így kiabált: »Mama, kérlek, nyisd ki, tudom, hogy itt vagy.« De az ajtó zárva maradt.”

Saját, melegség, szeretet és biztonság iránti igényét Ádám olyan gyengeségként élte meg, amely ellen védekeznie kell. Ha saját szükségleteik végzetté válnak számukra, a gyerekek úgy próbálnak megmenekülni, hogy eltávolodnak önmaguktól és saját emberiségüktől, hogy azt ne kelljen többé érezniük. Így állt bosszút Ádám a másik ember „gyengeségén”. Azzal, hogy meggyilkolta, saját gyengeségét ölte meg önmagában.

Brecht azt mondta, hogy a rossz bonyolultabb, mint a jó. Alapjában véve a jónak könnyebben elérhetőnek kellene lennie, mint a rossznak. Mivel azonban kultúránkat a kizsákmányolás és az ember atomizálódása határozza meg, fejlődésünkben a bonyolult támogatást, nem pedig az egyszerű, amit a szeretet határoz meg. Am ahol hiányzik a nemek kapcsolatában az egyenrangúság, ott nem lehetséges a szeretet. A kapcsolat egyenlőtlensége az apák és anyák hatalmi igényeivel kapcsolódik össze, csak nem szabad ezeket közvetlenül kifejezniük. Ennek eredménye az az állapot, amelyben szeretet nem jöhet létre – de eljuttassuk azt, mivel szerepjátékunk megköveteli, hogy szerető embereknek lássuk magunkat. Ily

módon a szülők is szerető embereknek látják magukat, és tagadják a hatalmi játékot. Ebben a helyzetben a gyerek sem a szeretet megtagadását nem képes felismerni, sem szüleinek hatalmi ösztöneit. Azt a gyereket, aki mégis ragaszkodik az igazsághoz, megbüntetik; vagy testileg, vagy azaz, hogy a szülők elfordulnak tőle. Ezért a gyerek kénytelen azáltal fenn tartani szüleihez való kötődését, hogy elnyomja saját tapasztalatait és fájdalmait.

Janusz Korczak kifinomult éleslátást fejlesztett ki a fájdalom iránt. Amiatti kétségbeesése, amit az emberek egymásnak okoznak, azt eredményezte, hogy rendkívül együtt érző szíve lett, amely nem ismerte az önsajnálatot. „Saját bánatunkat saját tudásunkká és

mások számára való örömmé kell átváltanunk”, írta. Ez annak megtanulásához vezet, hogy a kudarcok nem demoralizálnak, nem gyengeségek. Ezáltal felismerte önnön mélységében, hogy az egyetlen igazi erő a megélt fájdalomtól emelkedik ki. Ezért tekintette azt is feladatának, hogy rávegye a gyerekeket: éljék meg önismeretüket. Síkra szállt a gyerekek egyenjogúsága mellett, hogy olyanok lehessenek, „amilyenek tudnak lenni, és ne olyanok, amilyeneknek lenniük kellene”. A gyerek csak akkor képes előteremteni az emberré váláshoz szükséges erőt, ha kitarthat saját fájdalma mellett, s a felnőtt elkíséri ebben, anélkül hogy beavatkozzon. Mégis az embertelenséghez vezető fejlődés ad nekünk felvilágosítást arról, hogyan fejlődhetne ki az emberben lévő jó. A szeretetre vágyakozás mindannyiunkat összeköt, akár megtagadjuk, akár elviseljük azt. Úgy tűnik, ez a megtagadás vagy elviselés össze van kötve a fájdalom kibírásának képességével.

Ha a szülők kezdettől fogva kárhóztatják, megtagadják vagy elnyomják a fájdalmat és a szenvedést a gyermek életében, mivel ők maguk lealacsonyító gyengeségnek vagy önértéknek élik meg a fájdalmat

és a bánatot, akkor a gyermek elkezd gyűlölni saját fájdalmát – mivel az fenyegeti szüleihez kötődésének szükségességét fenntartását. Ilyen adottságok között hogyan tanulhatja meg egy ember, hogy elviselje a fájdalmat? Hogyan lehet életben tartani a szeretet iránti vágyakozást úgy, hogy közben az étellel szembeni gyűlölet ne váljék magává az élet tartalmává? Mi történik majd, ha az ifjúságnak nem szabad éreznie saját kétségbeesését, saját fájdalmát? Ma a

A rossz emberek nem azért rosszak, mert semmi mást nem ismernek, hanem azért, mert ellene vannak a jónak, és szeretnék azt elpusztítani, mivel csak akkor képesek egyenes gerinccel járónak megélni magukat, ha megáláznak másokat, lehordják, megbüntetik őket, fájdalmat okoznak nekik. Az ilyen embereknek kínozniuk kell másokat ahhoz, hogy meggyőzzék önmagukat arról, hogy nem gyengék; vagyis azért járnak el így, hogy távol tartsák maguktól saját gyengeségüket.

„coolness” (szenvtelenség) a divat, jobban mondva: egyfajta túlzó testtartással „cool” (szenvtelen) reakciókat játszanak meg az emberek. Szenvvedni nem „menő” dolog. A gyerekek ma-gukba testesítették szüleik leckéjét, amelynek értelmében annak az embernek van jelentősége – saját énye –, aki képes megvásárolni és fogyasztani azokat a dolgokat, amelyekkel messze távol tartja magától a fájdalmat.

Az eredmény: agresszív viselkedés, lázadás saját ellentmondásos, megszorító társadalmunk ellen, amelynek az idealizálása csak saját elidegenedésünket takargatja és palástolja. Az eredmény továbbá: minden fájdalom megvetése és szétzúzása annak érdekében, hogy az ember megszabaduljon a rá háruló felelősségtől. A gyengédség iránti vágyakozás aztán sokak életében azért pusztul ki, mert gyermekként az őszintétlen szeretetnek kellett elköteleződniük. Ennek ellenére mindig léteznek olyan emberek, akik képesek megszabadulni ebből az ingoványból, mivel megvan bennük a gyengédség iránti vágyakozás. Az a vágyakozás, amelyet végső soron újból és újból az olyan anyák lobbantanak lánggra, akik maguk is foglyai voltak ennek az ingoványnak.

Richard Wagner egyik ükunokájának, Gottfried Wagnernek az életrajza arról tanúskodik, hogy az ember védekezhet a rárótt elidege-

nedés ellen, s a fájdalom és a bánat ellenére kiállhat önmaga mellett. Az ő esetében arról volt szó, hogy szembe helyezkedjen egy büntető és elutasító, az abszolút tekintélyre építő apa tekintélyével, s közben ne csak a magány és az elhagyatottság terrorjának tegye ki magát, hanem szembeszálljon az előre programozott sikerrel és státussal is. Volt valami a fiúban, ami nem tudta elfogadni az apa, a Bayreuth-i Ünnepi Játékok intendánsának viselkedésében rejlő hazugságot. Egy belső hang arra buzdította, hogy mindig azt kutassa, ami az életben valódi. Ez sok fájdalmat okozott számára, beleértve azt is, hogy empatikusan átélte anyjának szenvedését is, noha az nem akarta tudomásul venni fájdalomteli viszonyát férjével. A fiú azonban elég erős volt ahhoz, hogy megmaradjon saját fájdalma mellett, és így alkosson magának önálló életet. Egy őt szerető asszony melegsége segítette abban, hogy kibontakoztassa a sajátját, s azt továbbadja fogadott fiának, akit egy romániai árvaházból mentett ki. Wagner és felesége támogatásával ez a gyerek annyira kivirágzott, hogy el tudta tüntetni korábbi gyermekkorának hátrányait.

Mi adja hát bizonyos embereknek az erőt ahhoz, hogy kibírják a fájdalmat? Mindenesetre az olyan emberekben, mint Hitler és Göring, akiket hősként ünnepeltek, nem volt meg a lelki fájdalom elviseléséhez szükséges erősség. Hitler vágya az volt, hogy olyan fiatal németek nemzedékét tenyessze ki, akik nem éreznek semmilyen fájdalmat. Ezzel a fájdalomtól való félelmét takargatta, és erénnyé stilizálta. Ha az embernek nem szabad éreznie a bánatot, mivel azt kárhózatossá állítják be számára, akkor tényleg örökre elveszítheti a kapcsolatot a fájdalommal.

Mérhetetlenül nagy az a terror, amelyet a gyerek akkor érez, ha nem találhatja meg magát a róla gondoskodó másik tekintetében, mert az hideg és elutasító. Azok a felnőttek is pszichotikusokká válhatnak, akiktől környezetük megtagadja lényük mindennapos elismerését. Páciensek beszámolnak arról a rémületről, amelyet akkor éreztek, amikor nem látták viszont magukat anyjuk szemében, az ürességnek arról a terrorjáról, amely ebből az érzésből keletkezik. Az anya esetleg jelen volt testileg, de érzelmileg nem lehetett elérni. Ha az anya szeretettel és gondoskodással fordul gyermeke felé, akkor a gyermek valóságosan képes látni önmagát

az anya szemeiben, szemkontaktusában. Ellenkező esetben terror és üresség az eredmény. Két amerikai csecsemőkutató, *Klaus* és *Kenel* beszámol arról, hogy azok a csecsemők, akiket rögtön megszületésük után, mielőtt még megmosták volna őket, anyjuk hasára tesznek, föltámaszkodnak, és anyjuk szemét keresik. A gyerekeknek sok időre van szüksége ahhoz, hogy ne legyen már ráutalva az anyjával való szemkontaktusra, hogy már e kontaktus nélkül is biztos legyen saját létében, és úgyszólván a saját szemében létezzék. Ilyen élmények nélkül azonban a gyermek el fogja vetni saját érzelmeit és észleléseit, hogy fenntartsa a számára létfontosságú összeköttetést szüleiével. Ez természetesen befolyásolja későbbi szeretet-viselkedését.

Ronald D. Laing angol pszichiáter hívta fel a figyelmet arra, hogy Túl az élvezetelven c. művében *Sigmund Freud* leírta egy kisgyerek bújócskázását, ami azt szolgálta, hogy megtanulja a szükséges átmenetet anyja szemétől a sajátjához. Tudjuk, hogy az egyéves gyerekek eldobálják a tárgyakat, hogy aztán boldogan fölujjongjanak, ha visszaadják nekik azokat. Sok felnőtt hamar megcsömörlik ettől a játéktól. Nem értik, mire szolgál a gyermek számára, mert már nem tudják beleélni magukat a gyerek helyzetébe, mivel annak idején elfojtották empatikus beleélő-képességüket. Freud leírta, anyja távollétében hogyan játszott egy másfél éves kisfiú „eltűnődít” a tükörrel. Tükörképe váltakozva „eltűnt”, majd „jelen volt”, s azáltal, hogy ezt a játékot játszotta, úgyszólván birtokba vette saját lényét. Ezzel a munkával szerzik meg a gyerekek lépésről lépésre a szabadságot attól, hogy ne függjenek anyjuk jelenlététől.

A korai anya-baba kapcsolatban olyan harmonikus interakciós minta fejlődhet ki, amely azt az érzést közvetíti a csecsemőnek, hogy a saját és az anyja szándékai között nincs különbség, ami viszont azon alapul, hogy az anya nem csupán megérti – intuitív módon – csecsemőjének jelzéseit, hanem alkalmas módon válaszol is azokra. A magyar-angol pszichoanalitikus, *Bálint Mihály* „primer szeretetnek” nevezte ezt a tudattalanul lezajló párbeszédet. Alighanem így is van.

Mindenki, aki csak egyszer is megtapasztalta anyjának empatikus odafordulását (akár embrióként is), képes arra, hogy visszataláljon a maga együtt érző lényéhez, és ezáltal a fájdalomhoz. Csak az a fontos, hogy az empatikus lehetőség táplálékot kapjon. Az odafordulás iránti vágyakozás itt, amíg fenntartjuk, fontos szerepet játszik emberiségünk kifejlesztésében és megőrzésében. Amíg vágyat érzünk a szeretetre és odafordulásra, addig képesek vagyunk hozzáférni közös emberiségünkhöz.

A valódi szeretet, vagyis az egyenrangú szeretet félelmet is ébreszthet; mert az első találkozás egy olyan anya „szeretetével”, aki sem saját határait, sem gyermeke határait nem ismeri, pánikot és rettegést válthat ki. A gyerekek ekkor mély egzisztenciális félelmet élnek meg, az elveszés félelmét, mivel azt élik át, hogy a másik felfalja és elnyeli őket. Ebben az esetben a szeretet iránti vágyakozás ellenére távol maradunk egymástól. De ezt gyakran nem tudjuk, hanem azt

Ma a „coolness” (szenvtelenység) a divat, jobban mondva: egyfajta túlzó testtartással „cool” reakciókat játszanak meg az emberek. Szenvedni nem „menő” dolog. A gyerekek magukba testesítették szülei leckéjét, amelynek értelmében annak az embernek van jelentősége – saját énje –, aki képes megvásárolni és fogyasztani azokat a dolgokat, amelyekkel messze távol tartja magától a fájdalmat. Az eredmény: agresszív viselkedés, lázadás saját ellentmondásos, megszorító társadalmunk ellen, amelynek az idealizálása csak saját elidegenedésünket takargatja és palástolja.

gondoljuk, hogy a másik birtoklása által megtaláljuk a szeretetet. Azt hisszük, hogy szeretet az, ha egy olyan ember után futunk, aki maga semmiféle valódi szeretet és melegséget nem képes adni. A csalódások aztán, amelyeknek áldozataivá leszünk, sokfélék, hiszen a szeretet-igény mérhetetlen.

Gyakran futunk olyanok után, akik keveset tudnak adni nekünk, mert az ilyen „kapcsolatok” biztonságérzéssel töltenek el minket azáltal, hogy elveszik tőlünk az összeolvadástól való félelmet. Sokan azt hiszik, hogy a szexben élik meg ezt, ezért a gyengédség és szeretet nélküli orgazmust az élet jelévé magasztalják.

Mi homályosítja el látásunkat oly mértékig, hogy áldozatoknak érezzük magunkat, holott tulajdonképpen egyáltalán nem vagyunk azok? Hogy vélt ellenségek ellen harcolunk, akik alapján véve nem mások, mint mi magunk? A lényegi probléma a bennünk magunkban lévő áldozattal függ össze, akit nem szabad felismernünk, aki azonban azzal fenyeget, hogy felébred, s ezért el kell hallgattatni. És ki jönne jobban kapóra ekkor, mint egy külső ellenség?

Oly sok eszköz és módszer van arra, hogy tönkretessük a gyermekek valódi létét. Egyidejűleg tagadjuk ezt azáltal, hogy a jó és civilizált ember *pózaiba* kapaszkodunk. Ha körülnéznénk, észrevennénk, milyen gyakran ugatjuk a gyerekeket, milyen gyakran hozzuk őket abba a helyzetbe, hogy nevetségesnek kell érezniük magukat, ha kiállnak saját fájdalmuk mellett. Amikor nevetünk ezen, elfedjük szadizmusunkat, és ez erősségünk bizonyítékának számít. Mert már csak annak bizonyítéka számít, hogy semmi sincs, ami árthatna nekünk.

Mindez annak a kognitív pedagógiai gondolkodásnak a légkörében történik, amely a jóságos és megértő *pózokat* azonosítja a jóság és a megértés valódi érzelmeivel. Őszintének és valódinak tartjuk érzelmeinket, ha teljes buzgalommal megpróbálunk megfelelni annak a szerepnek, amelyet kiszabtak ránk.

Vegyük most szemügyre ezt az anyaszerep idealizálásában.

Pirkko Niemelä finn pszichológusnő számos tanulmányban vizsgált meg átlagos életkörülmények között élő anyákat, akik normális terhesség után komplikációmentes szülésben reménykedtek. Két csoportba osztotta az asszonyokat: Az első csoportban lévők azon a nézeten voltak, hogy egy nő csak az anyaság révén érezheti magát igazi nőnek. A kontrollcsoport tagjai sem az anyaságnak effajta idealizálását nem osztották, sem azt a felfogást, amely az „igazi” női mivoltot az anyasággal határozza meg.

Az első csoportba tartozó asszonyok a szépséget, a vidámságot és az önfeláldozást emelték ki a női lét lényeges ismertetőjegyeiként. A testi intimszféra, például menstruációjuk vagy szexualitásuk inkább irritálta őket. Női önképüket nagyobb mértékben merítették anyaszerepükből. A családot főlébe állították a házasságnak, amelyben nem ritkán elége-

detlenek voltak, s a férfi és nő közötti aktuális viszonyt nem értékelték lényegesnek.

Ezeknek – ellentétben a kontrollcsoportbeli anyákkal, akik vállalni tudták kettős érzéseiket és félelmeiket – általában nehezebb szülésük volt, és a szoptatást kevésbé érezték kellemesnek. Ennek ellenére a szülés után – szerepelvadásukkal összhangban – azt hangsúlyozták, milyen boldogok. Egyidejűleg – mintegy aláhúzendó gyermekük miatti aggódásukat – különféle félelmekről beszéltek, például hogy az megfulladhat álmában, vagy hogy ők maguk valamit rosszul csinálhatnak.

Niemelä két, három és négy évvel később utóvizsgálatokat végzett. Az első csoport saját igazi érzelmeiktől elvágott asszonyai továbbra is tagadtak mindenfajta negatív érzelmeket, és nem voltak abban a helyzetben, hogy belebocsátkozzanak a gyermeküktől érkező impulzusokba. Mivel elnyomták minden olyan szükségletüket, amely kívül állt a magukra rótt szerepen, nem voltak képesek felismerni gyermekük valódi, autonóm szükségleteit. A teszt szerint az első csoportba tartozó kétévesek kevésbé voltak nyitottak, mint a kontrollcsoportba tartozó gyerekek. Amikor aztán négyévesekként még egyszer tesztelték őket, a különbség szembeötlő volt: Az első csoport gyermekei alkalmazkodóak és átlagon felül együtt működők voltak. De ők, akiknek mindig kedvesnek és jónak kellett lenniük, és akik – akár csak anyjuk – nem engedhették meg maguknak, hogy kifejezzék agressziójukat, a projekciós tesztben a legmagasabb agressziós értékeket érték el. Összevetve a kontrollcsoport gyermekeivel, függőbbek és magukat alávetőbbek voltak.

Ezen túlmenően a tanulmány azt támasztja alá, hogy a gyerekek átveszik és bekebelezik azt a magatartásminzt, hogy egyfelől fájdalmat okoznak másoknak, másfelől azonban tagadják ezt. A Niemelä első csoportjába került anyák hasonlóképpen idealizálták saját anyjukat is – jöllehet gyermekkorukban a hűvösség jellemezte hozzá fűződő kapcsolatukat. *Itt mutatkozik meg világosan az a mechanizmus, amelynek során továbbadjuk az áldozati léteket, mivel nem szabad felismernünk azt.* Ez a mechanizmus egyidejűleg olyan emberi önértelmezést tesz lehetővé, amely

kikapcsolja a saját sérüléseink meglétét.

Manapság úgy áll a dolog, hogy büntetés helyett a jutalmazást használjuk eszközként. A jutalmazás mint nevelési eszköz ugyanis segít nekünk fenntartani azt az illúziót, hogy a gyermek szabadon dönthet, megtalálhatja saját útját. Ez azonban egyáltalán nem könnyíti meg saját lényének felfedezését és kibontakoztatását. Csak a nevelők érzik jobban magukat, mivel azt hiszik, hogy a jutalmazás elvével ráhagynak minden döntést a gyermek szabad akaratára, s nem kényszerítik őt, vagy nem ural-

Az eredmény ma megint az, hogy egy olyan nagy nemzet, mint az Egyesült Államok, olyan háború mellett köteleződik el, amely igen kevesek fondorlatából fakad – a terrorizmus leküzdésének ürügyével. A terrorista gyűlölet igazi oka azonban a szegénység, valamint egész néprétegek kirekesztése annak lehetőségéből, hogy emberhez méltó, jelentős életet éljenek. Ezt az igazságot elhallgatják.

kodnak rajta. Csakhogy a jutalmazás elve nem más, mint a siker érdekében alkalmazott nyomás rafinált elleplezése. S e nyomással előre programozzák a gyermek lényét.

Mindez rendkívül kifinomultan megy végbe, amit egy másik kultúrával történő összehasonlítással szemléltethetünk. *Eibl-Eibesfeldt*, a Max Planck Néprajzi Kutatóintézet magatartás-kutatója írja le az alábbi helyzetet egy nyugat-új-guineai anya és két kisgyereke, egy kisfiú és egy kislány között. A fiú egy darab tárót eszik (keményítőtartalmú gumó, az egyik fő élelmiszer arrafelé), a kislány utánakap, mire mindkettő bögni kezd. Az anya odamegy, mindketten rámosolyognak. A fiú magától odaadja neki a táródarabot, ő kettétöri, és mindkettőt visszaadja a fiúnak. Az csodálkozva veszi észre, hogy most két darab tárója van, s miután egy pillanatig megszemlélte mindkettőt, az egyiket odaadja a nővérének.

Szülőkként hogyan viselkednénk hasonló helyzetben? Nem tűnénk-e mintaszerűeknek önmagunk előtt, ha egy darab kenyeret kettétörnénk, és elosztanánk a gyerekek között, hogy ily módon tanítsuk meg őket az osztozásra? Melyikünk hagyta volna rá ezt a gyerekekre? Mi egyáltalán nem feltételezzük a két-három

éves gyerekekről, hogy megértik az ilyesmit, sőt hogy maguk teszik meg. Ezért szívesebben cselekszünk a társadalmunkban uralkodó előítéleteknek megfelelően, és ezzel korlátozzuk valóságunkat – s folytonosan az emberi „természet” ily módon deformált „valóságát” adjuk tovább. Megvetjük a gyermek lehetőségeit, mivel egyáltalán nem ismerjük fel azokat, s a gyermek valóságos határait szintén semmibe vesszük. Ezáltal ezek a határok megszűnnek létezni, s a gyermek elveszti kapcsolatát önmagával. Ahelyett hogy önmagától kezdeményezne valamilyen magatartást, a gyermek alárendeli magát a tekintély akaratának. Alárendelődése azonban egyúttal fel nem ismert, s ezért uralhatatlan és irányíthatatlan agressziók forrásává válik. Ezáltal olyan gyerekeket tenyészünk ki, akik – ahogyan *Wole Soyinka*, nigériai irodalmi Nobel-díjas leírja *Az emlékezés terhe* c. könyvében – sosem voltak létük urai, sosem határozták meg saját sorsukat.

Roszzak lesznek, mivel olyan rab-szolgák, „akik örökösen hajbókolnak”, mivel saját lényük láthatatlanná vált. Eközben pedig sebezhetetlenek tartják magukat, mivel képesek másokon uralkodni, képesek másokat megalázni, megkínózni, elpusztítani.

Bálint Mihály szakkifejezésével szólva, alapvető meghibásodás (basic fault) van a jellemükben, mivel nem voltak képesek saját belsőt kifejleszteni. Ezért az ilyen gyerekek, később felnőttek, folytonosan úgy érzik, hogy lényük megszűnése fenyegeti őket. Csak azáltal képesek személyes egységnek, egyenesen járó embernek megélni magukat, hogy gyűlöletüket és erőszakos agressziójukat kivetítik másokra.

Az erőszak és a rossz bacilusával szemben csak az empátia képessége tesz ellenállóvá, azaz csak az előzőkenység és a szeretet kora gyermekkori átélése. *Janusz Korczak* azt mutatja meg nekünk, hogy ha hiányzik is a szeretet és az előzőkenység, ezt a hiányosságot pótolni lehet az igazságosság, az oltalom, a részvétel és a szimpátia megélése révén. Ez úgy történhet meg, hogy a felnőtt lehajol a gyermekhez, hogy tanuljon tőle. Maguk a gyerekek tudják megmutatni nekünk az emberiséghez vezető utat.

Forrás: Publik-Forum, 2003/6